

Eersel, zondag 29 okt. 2017; Kerkhervorming en Bijbelzondag

Door: Ds. J. de Bie, 's Gravenpolder

Lezingen: **Matteüs 5:23-24** en **Psalm 4**

Gemeente van Christus, beste mensen,

Zoals u weet gedenken we dit jaar 500 jaar kerkhervorming van Luther. Maar in deze zo overduidelijk Rooms-Katholieke omgeving iets over Reformatie vertellen, dat is wel een uitdaging.

Vijfhonderd jaar geleden leidde een poging tot vernieuwing van de westerse kerk door een Augustijner monnik tot een breuk.

En nu gaan we dat gedenken.

Is dat een goed idee, een breuk gedenken?

Het goede nieuws is, dat we dat op heel veel plaatsen dit jaar *samen* doen, als rooms-katholieken en protestanten; paus Franciscus opende vorig jaar het gedenkjaar samen met de vrouwelijke Lutherse aartsbisschop van Zweden – ik vraag me af waar **Luther** meer verbaasd over geweest was, over de **paus** die kwam, of over de **vrouwelijke** aartsbisschop...

Nu kan ik u zo drie redenen geven waarom we het helemaal **niet** meer over de Kerkhervorming zouden moeten hebben.

a. Omdat we allang goede vrienden durven zijn over de grenzen van kerkgenootschappen heen.

b. Omdat we allang de goede dingen van elkaar hebben overgenomen: wij een stukje meer rijkdom aan liturgie, symbolen, kleuren, bloemen en kaarsen, iets wat je 50 jaar geleden in protestantse kerken echt niet tegenkwam; en de rooms-katholieken, ja, dat zouden ze zelf maar moeten aangeven wat, daar ben ik wel benieuwd naar. Maar een paar dingen weet ik wel, zoals de verkondiging, die daar op veel plaatsen meer (theologische) inhoud heeft gekregen.

En **c.** omdat de oorspronkelijke aanleiding van Luther's Reformatie niet meer geldig is: niemand doet meer iets met aflaten, zeker niet voor geld.

Andere kwesties die Luther hoog zaten zijn ook geregeld: de bijbel (waarover zo dadelijk meer), en de liturgie in de volkstaal bijvoorbeeld.

Waarom dan nog die oude geschiedenis van ruzie en scheuring ophalen?

Alsof we geen andere problemen zouden hebben!

Alsof het al niet moeilijk genoeg is om in deze tijd een beetje aantrekkelijk en aansprekend kerk te zijn **zonder** die ballast uit het verleden!

Maar ik kan u ook wel een paar redenen geven waarom we het er toch nog **steeds** over moeten hebben.

De belangrijkste is: omdat we nog steeds met de **gevolgen** zitten. Omdat katholieken en protestanten een verschillende geschiedenis hebben die zich nog **steeds** vertaalt in **verschillende** kerkverbanden.

En ik wil niet pessimistisch zijn, maar dat zal ook nog wel even zo blijven.

Nu heb ik vanmorgen niet de tijd, met u te gaan graven naar de wortels van die verschillen. Daarvoor zijn er dit jaar genoeg interessante lezingen op diverse plaatsen, ook in deze regio.

Wat ik wil doen is, kijken naar de bijbelgedeelten van vanmorgen.

Want dat is de grote vreugde bij alle verschillen die we ervaren, – er zijn veel meer dingen die we **delen**.

We delen ons geloof, in de God van Abraham, Isaak en Jakob, in Jezus Christus de Heer, in de Heilige Geest.

En we **delen** het **vertrouwen** dat de **bijbelse verhalen** ons daarover vertellen.

* * *

Laat ik beginnen bij het **evangelie**.

Dat was kort maar krachtig, maar eigenlijk is dat verhaal hoogst riskant.

Vooraf voor ons. Onze beroepsgroep, de kerkelijke beroepstheologen, die zou dat verhaal het liefst achterhouden en wegstoppen.

Want wat zegt Jezus – hij is aan het woord, het komt uit de Bergrede?

Hij zegt: op weg naar het altaar is een onenigheid met een ander een **belemmering** voor het offer dat je wilt brengen. Dat moet eerst opgelost.

Dus: het leven gaat boven de liturgie; medemenselijkheid gaat boven godsdiensttoefening.

Daar sta je dan, in je toga! Je dacht dat je met iets geweldig belangrijks bezig was, heilige zaken – en dat is ook zo.

Maar komt er iets tussen, blijkt er een muur te staan tussen jou en de ander, of die nou reëel is of in je hoofd, alleen maar in gedachten, dan moet **dat eerst** opgelost.

Als in een gespreksgroep of in de onderlinge verstandhouding er een misverstand ontstaat, of onenigheid, moet je dat eerst oplossen voor je verder kunt.

Zo is het ook tegenover God. Wezenlijke vrede met God kan er niet zijn zolang je onvrede met je naaste hebt.

Dat is het hart van de zaak: *Sola gratia* zei Luther, alleen door de genade. En verzoening als opgave: jij, moet het doen, om je heen, met mensen die je tegenkomt.

Dan zijn we ineens bij het hart van het evangelie:

Maar hoe krijg je jezelf zover?

Mensen kunnen onvoorstelbaar hardnekkig zijn, zich ongelooflijk ingraven in hun eigen gelijk.

Protestanten en katholieken hebben wat conflicten uitgevochten, protestanten onderling trouwens ook.

Katholieken onderling, daar blijf ik af, die hebben **minder** de neiging gehad om zich af te scheiden maar ik weet dat er ook binnen de Rooms-katholieke kerk grote onderlinge verschillen zijn. Hier in een dorp vlakbij is dat levensgroot aanwezig, zoals u ongetwijfeld weet.

Vandaar de vraag, die ik vandaag aan de orde zou willen stellen: Heeft Luther de mens van de 21ste eeuw eigenlijk nog wel wat te zeggen of moet hij ook maar bijgezet worden in het rariteitenkabinet van historische persoonlijkzou preken, antwoordde hij: "Nee, die man is al 500 jaar aan het woord".

De tijd waarin Luther leefde was toch een totaal andere tijd dan de onze. Wij kunnen ons bijna niet meer voorstellen, hoe het was om toen te leven.

Toen:we noemen het wel het begin van de "nieuwe tijd", maar vanuit vandaag gezien was alles **"toen"** toch wel heel anders.

Een tijd zonder electriciteit, zonder computers, zonder centrale verwarming, zonder radio, zonder medische zorg en ziekenhuizen, een tijd van grote kindersterfte, pestepidemieën met een levensverwachting van ... 30 jaar - 40 jaar ??

Het begin van de 16de eeuw.

Dat die tijden echt anders waren, wordt pijnlijk duidelijk - zou ik bijna zeggen - als je je richt op de **vraag**, die Luther bezig hield en - daarmee samenhangend - op het antwoord dat hij op die vraag vond.

En wat **was** dan die prangende vraag: Hoe word ik rechtvaardig voor God? Of andersom geformuleerd: Hoe bekom ik, dat God mij genadig zal zijn?

Zeg nou zelf: Als je in onze tijd een avond zou organiseren met deze vraag op het programma, zou er bepaald geen hond op afkomen.
In zijn tijd beslist **wèl!**

Hoe word ik rechtvaardig voor God?

De hele godsdienst van die tijd draaide om deze zaak: de boete en biechtpraktijk, de aflaatverkoop, de pelgrimages, de bedevaarten.

De kerk bood de mens, die bezorgd was om zijn eeuwig zieleheil, een heel systeem aan om rust voor zijn ziel te vinden....

Maar, hoe Luther zich ook inspande om 'goed en vroom' te leven, rechtvaardig te zijn, hoe meer de twijfel aan hem begon te knagen, of het ooit zou lukken.

Hierin was hij serieuzer dan de kerk zelf, roomser dan de paus.
De kerk nam al die zaken iets lichter. Zij stelde, dat God toegeeflijker was dan Luther meende, zeker als men zich aan de regels van de kerk hield, trouw ging biechten, ter communie ging etc...

Als je dat nou maar deed, dan zou het allemaal wel goed komen.
En hiervan maakten de aflaatverkopers op hun beurt weer dankbaar gebruik om hun omzet te vergroten: we kennen allemaal nog wel de leus: "Als 't muntje in mijn bakje klinkt, 't zieltje in de hemel springt".

Deze praktijk - die zo haaks staat op de ernst waarmee Luther zelf met deze zaken omging -, was voor Luther de druppel die de emmer deed overlopen;
Dat aflaatgekraam, die onbeschaamde handel in Gods genade bracht hem ertoe naar buiten te treden en zijn "95 stellingen tegen de aflaat" aan de deur van de slotkapel van Wittenberg te nagelen
Een uitdaging was dat tot een publiek debat over deze zaken.

Terug naar zijn oer-vraag: Hoe word ik rechtvaardig voor God?

Deze vraag was voor hem dus een existentiële vraag.

Welnu: Vooreerst vond hij géén antwoord, hij raakte alleen maar dieper vast in zijn angst, maar in z'n vertwijfeling klampte hij zich vast aan het enige waar hij nog redding van verwachtte: **de Heilige Schrift**.

Hierin is Luther een echt mens van de nieuwe tijd: **terug naar de bronnen**.
Geen overgeleverde leer, geen traditionele autoriteit, neen: checken, na-lezen, zelf lezen: **de bijbel**. Daarom ook zo mooi dat deze zondag meteen ook samenvalt met **BIJBELZONDAG**

En daar is het dan gebeurd, al lezend in de bijbel, puttend uit die oerbron van het christelijk geloof, dat Luther een licht is opgegaan.

Goed tot zover Luther in de 16de eeuw...

Terzake nu:

De moderne mens - en dat ben ik ook, vergis u niet – die moderne mens is ook niet meer op deze wijze met zijn geloof en met God bezig.

De meeste protestanten ook niet.

De moderne mens draait de vraag van Luther zelfs vaak om: Niet: hoe word ik rechtvaardig voor God, maar: Hoe wordt God rechtvaardig voor mij...

De mens vindt zichzelf tegenwoordig het probleem niet meer, zoals in Luthers tijd nog het geval was; neen: God is problematisch geworden. Hij is niet meer zo vanzelfsprekend als in Luthers dagen, laat staan ontzagwekkend.

Hij moet zich tegenwoordig voor onze forums komen rechtvaardigen, bijv... in verband met de ellende in de wereld, de dreigende zinloosheid van mijn bestaan enz.. God, waarom heb jij er niets aangedaan?

Luther zou enorm geschokt zijn: Dat wij God ter rechtvaardiging zouden kunnen roepen !

Maar toch heeft hij ook op deze moderne vraag, de vraag naar 'zin' en 'zingeving' wel iets te zeggen.

Dat is eigenlijk niet zo verwonderlijk, omdat de vraag die hij stelde geen theoretische, maar een existentiële vraag voor hem was.

Zijn hele bestaan stond of viel ermee.

De heilsvraag is voor Luther dus tegelijk de zinvraag geweest.

Bij hem vielen die twee gewoon samen.

De genade die je ontvangen mag, dat je 'er mag zijn, onverdiend en onvoorwaardelijk - dat je léven mag.. : dat geeft het leven zin, omdat het 'zin om te leven' geeft.

Zijn wij moderne mensen soms minder verkrampd dan Luther.

Wij zitten wel niet in een klooster te presteren tot je erbij neervalt, maar presteren tot we erbij neervallen doen wij ook maar al te vaak.

Genoeg hier over: denk daar maar eens over na. Ik ga u vandaag niet verder lastig vallen met al dat theologische gedoe als rechtvaardiging en genade, want we hebben vandaag nóg iets te doen.

Want er is een duidelijke link met Bijbelzondag vandaag.

Maar eerst even een geheugenopfrissertje:

Kerkhervormer Maarten Luther zorgde er als eerste voor dat gewone stervelingen de Bijbel in hun eigen taal mochten lezen en niet meer hoefden te luisteren naar het Latijnse gebrabbel van de priester. De kerk verbood namelijk het zelfstandig bijbellezen door leken - het zou veel te gevaarlijk zijn op eigen houtje de Schrift te interpreteren.

Tenminste, zo luidt de populaire opvatting over de rol van Luther in de geschiedenis, en zo hebben we het indertijd allemaal op school geleerd.

Nou, misschien moeten we na 500 jaar dit populaire beeld in de schoolboekjes van de toekomst maar eens gaan herzien:

Want al ver vóór Luther las iedereen de Bijbel. Dat blijkt uit de eerste resultaten van een groot onderzoek, uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen.

Die gedachte dat gewone mensen pas sinds de Reformatie zelfstandig de Bijbel lezen.

In werkelijkheid hadden Middeleeuwse lezers al lang vertalingen van de Bijbel tot hun beschikking.

Dat betekent echter niet dat Luther niet gezien kan worden als de grote 'bijbelbevrijder'

"Luthers bijbelvertaling blijft nog steeds van grote betekenis. Hij bracht eenheid in de vertalingen die in omloop waren.

Juist doordat de kerk in de Middeleeuwen vertalingen toestond was er een publiek ontstaan dat gewend was om te lezen. Het kan heel goed zijn dat dit mede een factor was voor het succes van de Reformatie."

Overigens ook de rol van Luther in de geschiedenis is niet uitgespeeld. "

Want de vraag hoe je de Bijbel kunt lezen, daarin heeft Luther wel degelijk een cruciale rol gespeeld.

Hij zorgde voor de vrijheid om los van de kerk die bijbel te interpreteren." En dat is diezelfde vrijheid die we van Luther nog steeds kunnen leren:

Mag ik hiervan op deze Bijbelzondag een voorbeeld geven?

Eem voorbeeld waarmee we heel dicht bij huis blijven:

De afscheidsdienst van Helma (Giebelen – Vogel), hier in dit kerkje, nog maar enkele weken geleden;

Verschillende van ons hebben meegemaakt, hoe ds Hans van der Wal bijvoorbeeld vertaling van de bekende psalm 23 van Huub Oosterhuis uitlegde in deze afscheidsdienst.

Psalm 23, op een prachtige manier, verrassend nieuw vertaald door Huub Oosterhuis.

Voor mij was dat een eye-opener, en wellicht voor u ook.

Het is diezelfde vrijheid, los van de kerk, waardoor we bezig mogen zijn met de bijbel; in navolging van Luther.

En hier kunnen we, naar mijn vaste overtuiging, ook vandaag de dag, nog steeds iets van Luther leren. En daarvoor ben ik hem ook na 5 eeuwen nog steeds dankbaar.

Amen.